

[texts.com/neu/eng/eft/eft07.htm](http://www.sacred-texts.com/neu/eng/eft/eft07.htm). 16. Whittington and his cat. – <http://www.sacred-texts.com/neu/eng/eft/eft32.htm>. 17. The Fish and the Ring. – <http://www.sacred-texts.com/neu/eng/eft/eft36.htm>. 18. Tom Tit Tot. – <http://www.sacred-texts.com/neu/eng/eft/eft02.htm>. 19. The Well of the World's End. – <http://www.sacred-texts.com/neu/eng/eft/eft42.htm>. 20. Jack and the Beanstalk. – <http://www.sacred-texts.com/neu/eng/eft/eft14.htm>

ЛУНЬОВА Т.В.

*Полтавський державний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

ДЕРЕВО ЯК МЕТАКОГНІТИВНИЙ КОНЦЕПТ В ЕСЕ ДЖОНА ФАУЛЗА “THE TREE”

У статті запропоновано ввести до наукового обігу поняття метакогнітивного концепту на позначення ментальної одиниці, складники якої стають об'єктом рефлексії у процесі невластне-наукового аналізу. За допомогою вищезазначеного поняття здійснено аналіз концепту ДЕРЕВО, вербалізованого в есе Дж.Фаулза “The Tree”: визначено контексти, у яких концепт ДЕРЕВО набуває функції метакогнітивного концепту, з'ясовано форми рефлексії над смислом цього концепту та встановлено специфіку невластне-наукового концептуального аналізу в порівнянні з власне науковим.

Ключові слова: метакогнітивний концепт, рефлектування, невластне-науковий концептуальний аналіз, складник концепту, концептуальна метафора.

В статье предлагается ввести в научный оборот понятие метакогнитивного концепта для обозначения ментальной единицы, составляющие которой становятся объектом рефлексии в процессе несобственно-научного анализа. С помощью вышеуказанного понятия произведен анализ концепта ДЕРЕВО, вербализованного в эссе Дж.Фаулза “The Tree”: идентифицированы контексты, в которых концепт ДЕРЕВО приобретает функцию метакогнитивного концепта, определены формы рефлексии над смыслом этого концепта, а также описана специфика несобственно-научного концептуального анализа в сравнении с анализом собственно научным.

Ключевые слова: метакогнитивный концепт, рефлексирование, несобственно-научный концептуальный анализ, составляющая концепта, концептуальная метафора.

It is argued that the notion of metacognitive concept may be introduced into linguistics to describe the mental unit that undergoes reflection on the part of a lay speaker. The notion of metacognitive concept has been used to analyze the concept TREE in the essay “The Tree” by John Fowles: the contexts in which the concept TREE acquires the metacognitive function have been identified, the forms of reflection over this concept have been described, as well as the peculiarities of the lay conceptual analysis have been determined.

Key words: metacognitive concept, reflexive activity, lay conceptual analysis, component of a concept, conceptual metaphor.

Постановка загальної проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. До пріоритетних завдань когнітивної лінгвістики як науки про мову менталістського спрямування належить дослідження структур концептів, що стоять за мовними

знаками. Успіхи в моделюванні концептуальних структур дозволяють комплексно розв'язати проблему функціонування мислення і мови людини в їх взаємодії та специфіці.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Зацікавленість в лінгвістичному моделюванні концептів не згасає з кінця ХХ століття, що є цілком закономірним, адже реконструкція ментальних структур, пов'язаних з тими чи тими лінгвальними одиницями, сприяє поступу як в самій лінгвістиці, так і в інших дисциплінах, насамперед у психології, неврології, філософії. Так, з одного боку, саме менталістський підхід до дослідження мовних феноменів є найбільш продуктивним [1:422], а з другого боку, саме вивчення структури мови дає дослідникам найкращий доступ до таємниць думки [1:429].

Концепт належить до найбільш часто вживаних понять когнітивної лінгвістики [2:3]. Так, аналіз вербалізованих ментальних структур найчастіше проводиться за допомогою поняття концепту [див., напр.: 3; 4; 5; 6; 7]. Прикметно, що в Україні та Росії за самим методом когнітивної лінгвістики закріпилася назва *концептуальний аналіз*. Зокрема, у часто цитованих роботах С.А. Жаботинської, у яких обґрунтовано відмінність методу когнітивної лінгвістики від традиційного семантичного аналізу, перший названо саме концептуальним аналізом [8; 9; 10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Результатом застосування концептуального аналізу є моделювання структур концептів, котрі, зберігаючись у пам'яті мовців, мотивують семантику та сполучуваність мовних одиниць і при цьому залишаються зазвичай невідрефлектованими мовцями. Іншими словами, користуючись концептами у своїй пізнавальній та практичній діяльності, пересічні мовці (не дослідники) зазвичай не ставлять собі питання, якого типу знання вони мають про певний об'єкт, феномен, подію тощо, не усвідомлюють, як це знання впливає на їхнє сприйняття, ставлення та поведінку, і ще рідше піддають концепти цілеспрямованому критичному переосмисленню. Концептуальний аналіз, здійснюваний дослідниками, спрямовується переважно на вивчення саме таких невідрефлектованих наївною свідомістю концептів, про що яскраво свідчать терміни *моделювання* та *реконструкція концептів*, у семантиці яких відбито переконання, що концептуальний аналіз полягає в експлікації того, що не є

самоочевидним для мовців.

Проте пересічні мовці спроможні не лише осмислено оперувати концептами, а й рефлектувати над смислом та вживанням ментальних структур. Здатність до рефлексії над когнітивною діяльністю та її продуктами отримала назву *метакогнітивної діяльності* [11:5-6]. З позиції когнітивної лінгвістики метакогнітивну діяльність можна розглядати як здійснення невластиво-наукового концептуального аналізу. Функціонування концептів як об'єктів метакогнітивної діяльності, здійснюваної наївною свідомістю, досі залишається поза увагою дослідників. Однак вивчення умов, форм та специфіки протікання невластиво-наукового концептуального аналізу, а також його результатів, безумовно, сприятиме поступу в розкритті закономірностей мисленнево-мовних процесів.

Таким чином, **актуальність даного дослідження** визначається його спрямованістю на пошук відповіді на питання про форми здійснення *невластиво-наукової рефлексії над концептами*, що вживаються для осмислення певної ситуації, та комунікації про неї. На нашу думку, дослідження процесу та результатів невластиво-наукового концептуального аналізу доцільно розпочати із аналізу цього різновиду метакогнітивної діяльності, здійсненого майстрами художнього слова. Так, загальновизнаним є той факт, що в художньому тексті мова щонайповніше виявляє свої властивості та потенції. Логічно припустити, що в художньому творі найяскравіше вираження знаходить і метакогнітивна діяльність з рефлектування над смислом вербалізованих концептів. Цілеспрямовано працюючи над добором таких мовних одиниць, які б найкраще втілювали їхній задум, письменники неминуче замислюються над смислом ментальних структур, які стоять за тими чи тими мовними знаками, а, отже, здійснюють невластиво-науковий концептуальний аналіз. Цей процес може більшою чи меншою мірою вербалізуватися в самому тексті.

Метою статті є з'ясувати форми рефлектування над смислом концепту ДЕРЕВО в белетризованому есе видатного англійського письменника Джона Фаулза. На нашу думку, белетризовані есе становлять надзвичайно цікавий матеріал для дослідження метакогнітивної діяльності, адже, з одного боку вони призначаються насамперед для пересічних читачів (тобто розраховані на адресатів, не обізнаних з науковими основами концептуального аналізу), а з

другого боку мають аналітичне і часто критичне спрямування, тобто передбачають здійснення рефлектування над певним фрагментом знання.

Об'єктом дослідження є концепт ДЕРЕВО, об'єктивований в есе Джона Фаулза “The Tree” (“Дерево”).

Предмет дослідження становлять вербально експліковані у вищеназваному есе відрефлектовані та експліцитно описані Фаулзом складники концепту ДЕРЕВО.

Матеріал роботи складають 105 фрагментів з вищеназваного есе Дж.Фаулза, у яких вербалізовано концепт ДЕРЕВО і його складники та експліцитно здійснено рефлексію над смислом цього концепту.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше запропоновано аналіз вербалізованого концепту, який є об'єктом невласне-наукового концептуального аналізу, здійсненого в белетризованому есе.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою розмежування невідрефлектованого та відрефлектованого мовцями-ненауковцями вживання концептів пропонуємо використовувати термін *метакогнітивний концепт* на позначення ментальної одиниці, складники якої відрефлектовуються у процесі здійснення невласне-наукового концептуального аналізу. Ми цілком свідомі небажаності введення до наукового обігу великої кількості нових термінів та небезпеки, яку становить необмежене термінотворення. Однак видається доцільним запропонувати використання однослівного терміна на позначення концепту, що є об'єктом невласне-наукового концептуального аналізу, з метою уникнути громіздкого описового звороту.

Запропонований термін *метакогнітивний концепт* утворений за аналогією до терміна *метакогнітивна діяльність*. Необхідно визнати певний недолік цього терміна, адже *метакогнітивний концепт* передбачає існування *когнітивного концепту* (подібно до того, як *метакогнітивна діяльність* передбачає *діяльність когнітивну*), але термін “*когнітивний концепт*” не вживається, адже концепт не може не бути когнітивним, тобто ментальним, за своєю природою. Можливим вирішенням зазначеної термінологічної проблеми було б використання терміна *метаконцепт*, але цей термін уже використовується в лінгвістиці на позначення інших ментальних

одиниць – концептів, котрі з'являються в результаті осмислення носіями мови продуктів попередньої концептуалізації, оформлених як семіотичні утворення (наприклад, мови, тексту, жанру, стилю, перекладу, дискурсу) [12]. До метаконцептів, за Г.Г.Слишкіним, належать **МОВА**, **ТЕКСТ** тощо [12].

У нашому розумінні *метакогнітивний концепт* відрізняється від метаконцепту тим, що останній є структурою знання певного типу, а перший – структурою будь-якого знання, яке стало об'єктом цілеспрямованої рефлексії з боку мовця-ненауковця. Таке трактування метакогнітивного концепту передбачає, що будь-який концепт може ставати метакогнітивним концептом за умови, коли на його смислі зосереджена невластива наукова рефлексивна діяльність.

В есе Дж.Фаулза “The Tree” (“Дерево”) ментальна одиниця **ДЕРЕВО** виступає і у функції концепту, і у функції метакогнітивного концепту, тобто є і одиницею пізнання світу, і об'єктом аналізу. У першому випадку концепт **ДЕРЕВО** актуалізується для передачі читачеві інформації про дерево як унікальний живий організм та про декілька конкретних дерев, які привернули увагу Джона Фаулза, наприклад: (1) “*I still grow some of my father's favourite apples, such as James Grieve, and some of my own, like aromatic D'Arcy Spice...*” [13, p. 24]; (2) “*The normal full-grown height of the common oak is thirty to forty metres. Here the very largest, and even though they are centuries old, rarely top five metres. They are just coming into leaf, long after their lowland kin, in every shade from yellow-green to bronze. Their dark branches grow to an extraordinary extent laterally; are endlessly angled, twisted, raked, interlocked, and reach quite as much downward as upwards*” [13, p. 88].

У другому випадку Джон Фаулз розмірковує над смислами, які входять до складу уявлень про дерево (дерева), наприклад: (3) “*I happily forgot his little collection of crimped and cramped fruit trees in my own new world, my America of endless natural ones in Devon. I will come to what mine meant, and mean, to me, but I must first try to convey what I now suspect his meant to him; and why they did*” [13, p. 12]. Саме в таких контекстах, як (3), у яких вербалізовано процес та результати невластивого наукового концептуального аналізу, ментальна одиниця **ДЕРЕВО** набуває функцій метакогнітивного концепту. Оскільки у своєму есе Дж.Фаулз не описує методику концептуального аналізу та

термінологічний апарат, як це прийнято у власне наукових студіях, то запропонований ним аналіз смислу концепту ДЕРЕВО можна вважати невластиво-науковим.

Як видно з наведених вище прикладів, у контекстах актуалізації концепту ДЕРЕВО вербально експлікуються насамперед наочно-образні уявлення про певні дерева. Так, у прикладі (1) за допомогою лексеми *aromatic* об'єктивовано уявлення про пахощі яблук; у прикладі (2) актуалізовано цілу сукупність картинно-образних уявлень про дуби, які ростуть на заболоченій місцевості: висоту (*full-grown height <...> is thirty to forty metres; the very largest <...> rarely top five metres*), характерні покручені вузлуваті горизонтальні гілки (*branches grow to an extraordinary extent laterally; are endlessly angled, twisted, raked, interlocked, and reach quite as much downward as upwards*), маленькі листочки навесні (*are just coming into leaf*), колір (листя: *every shade from yellow-green to bronze*; гілок: *dark*).

У контекстах, у яких концепт ДЕРЕВО функціонує як метакогнітивний концепт, вербально експлікуються насамперед раціонально-логічні та ціннісні складники цієї ментальної одиниці. Така експлікація полягає в тому, що концептуальні складники не лише називаються, а й з'ясовується їх походження. Так, Джон Фаулз зіставляє батькове розуміння дерева та своє власне.

Для батька письменника концепт ДЕРЕВО містить складники “порядок” і “контрольованість”, наприклад: (4) “*Those trees were in fact his truest philosophy, and his love of actual philosophy, the world of abstract ideas, was essentially (like his love of trenchant lawyers, with secateurs in their mouths) no more than a facet of his hatred of natural disorder*” [13, p. 23-24]; (5) “*He would never have conceded that it was my equivalent of his own beautifully disciplined apples and pears, and just as much cultivated, though not in a literal sense*” [13, p. 26].

Для самого письменника концепт ДЕРЕВО містить складник “хаос як природне життєдайне начало”, наприклад: (6) “*He would not have understood that something I saw down there just an hour ago, at this moment I write – two tawny owlets fresh out of the nest, sitting on a sycamore branch like a pair of badly knitted Christmas stockings and ogling down at this intruder into their garden – means to me exactly what the Horticultural Society cups*

on his sideboard used to mean to him: a token of order in unjust chaos, the reward of perseverance in a right philosophy” [13, p. 26-27].

Джон Фаулз неодноразово підкреслює таку концептуальну розбіжність у розумінні дерева між ним самим і своїм батьком, наприклад: (7) “*As I grow older I see that the outwardly profound difference in our attitudes to nature – especially in the form of the tree – had a strange identity of purpose, a kind of joint root-system, an interlacing, a paradoxical pattern*” [13, p. 12]; (8) “*That his chaos happens to be my order is not, I think, very important*” [13, p. 27].

Підґрунтя існування таких кардинально різних поглядів Джон Фаулз вбачає в сукупності історичних, політичних, соціальних культурних умов, за яких формувалися його власний світогляд та світогляд його батька, і детально описує їх у своєму есе. Таким чином, письменник аналізує походження складників концепту ДЕРЕВО.

Усе есе “The Tree” побудоване на флуктуаціях контекстів двох типів: 1) тих, у яких актуалізується концепт ДЕРЕВО, 2) тих, у яких здійснюється невластне-науковий аналіз складників концепту ДЕРЕВО, тобто названий концепт набуває функції метаконцепту. Сигналами контекстів другого типу є:

лексеми на позначення інтелектуальної діяльності осмислення, розуміння, наприклад: (9) “*There was already one clear difference between my father and myself, but the child I was did not recognize it, or saw it only as a matter of taste, perhaps of age, mere choice of hobby again*” [13, p. 9]; (10) “*I am sure in retrospect...*” [13, p. 22]; (11) “*I had always seen this as the great difference between us; and puzzling, genetically mysterious*” [13, p. 24];

лексичні одиниці на позначення свідомості, підсвідомого та досвіду як змісту свідомого і підсвідомого, наприклад: (12) “*The artist’s experience here is only a special – unusually prolonged and self-conscious – case of the universal individual one. The return to the green chaos, the deep forest and refuge of the unconscious is a nightly phenomenon, and one that psychiatrists – and torturers – tell us is essential to the human mind*” [13, p. 80];

слова на позначення форм інтелектуальної діяльності, наприклад: *philosophy* (див., вище приклад (4));

лексеми на позначення ціннісних переконань: наприклад: (13) *“It was almost as if he had let one of his cordons grow as it liked, a blasphemous breaking of his own eleventh commandment: Thou shalt prune all trees”* [13, p. 24];

слово *mean*, за допомогою якого називається процес функціонування смислів для людини (див., вище приклад (3));

лексеми на позначення процесу інтерпретації значення слів, наприклад: (14) *“The first trees I knew well were the apples and pears in the garden of my childhood home. This may sound rural and bucolic, but it was not, for the house was a semi-detached in a 1920s suburb at the mouth of the Thames, some forty miles from London”* [13, p. 7].

Така флуктуація між концептом ДЕРЕВО та метаконцептом ДЕРЕВО створює інтелектуальну напругу, і читач спонукається до того, щоб здійснити самостійні зусилля з осмислення, свідомої інтерпретації власних уявлень про дерево.

Невласне-науковий аналіз концепту ДЕРЕВО в есе “The Tree” полягає не лише у виокремленні складників цієї ментальної одиниці, а й в осмисленні самого процесу пізнання дерев (та інших природних об’єктів), а саме: факторів, які обумовлюють протікання та результати цього процесу, наприклад: (15) *“Even the simplest knowledge of the names and habits of flowers or trees starts this distinguishing or individuating process, and removes us a step from total reality towards anthropocentrism; that is, it acts mentally as an equivalent of the camera view-finder. Already it destroys or curtails certain possibilities of seeing, apprehending and experiencing”* [13, p. 30-31]. Як видно із наведеного вище прикладу, у таких контекстах Дж.Фаулз використовує ряд слів із термінологічним значенням.

Джон Фаулз критично осмислює традиційний наївний (некритичний, стихійний) спосіб пізнання дерева, який полягає у раціональному за своїм походженням виокремленні одного дерева від сукупності інших, наприклад: (16) *“It also begs very considerable questions as to the realities of the boundaries we impose on what we see. In a wood the actual visual ‘frontier’ of any one tree is usually impossible to distinguish, at least in summer. We feel, or think we feel, nearest to a tree’s ‘essence’ (or that of its species) when it chances to stand like us, in isolation; but evolution did not intend trees to grow singly”* [13, p. 31]; і пропонує альтернативу –

менш раціональний, більш безпосередній досвід переживання співбуття, який, на його думку, є біологічно необхідним людині, наприклад: (17) *“If I cherish trees beyond all personal (and perhaps rather peculiar) need and liking of them, it is because of this, their natural correspondence with the greener, more mysterious processes of mind ...”* [13, p. 80].

Окрім контекстів, де актуалізується концепт ДЕРЕВО, та контекстів, у яких здійснюється експліцитна рефлексія над смислом цього концепту, концепт ДЕРЕВО входить до системи концептуальних метафор. У цій системі пов’язаними між собою є концепти ДЕРЕВО, ЛЮДИНА, ЖИТТЯ, ХУДОЖНІЙ ТВІР, ЗНАННЯ, при цьому концепт ДЕРЕВО функціонує і в якості царини мети, і в якості царини джерела.

Концепт ДЕРЕВО є цариною мети, тобто концептом, який осмислюється за допомогою знань з іншої сфери, у таких метафорах: ДЕРЕВО Є ЛЮДИНА; ДЕРЕВА (ЛІС) Є ЛОНО, ЩО ДАЄ ЖИТТЯ; ДЕРЕВА (ЛІС) Є ХУДОЖНІЙ ТВІР.

Концептуальна метафора ДЕРЕВО Є ЛЮДИНА втілена в ряді більш конкретних метафоричних структур:

ДЕРЕВА Є СОЦІАЛЬНІ ІСТОТИ, наприклад: (18) *“... but evolution did not intend trees to grow singly. Far more than ourselves they are social creatures, and no more natural as isolated specimens than man is as a marooned sailor or a hermit”* [13, p. 31];

ДЕРЕВА Є ЧЛЕНИ СІМ’Ї, наприклад: (19) *“But they were already more than trees, their names and habits and characters on an emotional parity with those of family”* [13, p. 9];

ДЕРЕВО Є ПОСЛАНЕЦЬ, наприклад: (20) *“... they (trees – Т.Л.) also seem to me the best, most revealing messengers to us from all nature, the nearest its heart”* [13, p. 80];

ДЕРЕВО Є МІФОЛОГІЧНИЙ ПЕРСОНАЖ, наприклад: (21) *“They seem, even though the day is windless, to be writhing, convulsed, each its own Laocoön, caught and frozen in some fanatic-ally private struggle for existence”* [13, p. 88];

ДУБ Є КОРОЛЬ, наприклад: (22) *“But the reigning tree is the ancient king of all our trees: Quercus robur, the Common, or English, Oak”* [13, p. 87];

ДУБ Є ГНОМ, наприклад: (23) *“I sit in its silence, beneath one of*

its most contorted trees, a patriarchal gnome-oak” [13, p. 92];

ДЕРЕВО Є БЕЗЗАХИСНА ЛЮДИНА, наприклад: (24) “... trees do not even possess the ability to defend themselves when attacked; <...> and their size and immobility means they cannot hide” [13, p. 77-78];

ДЕРЕВО Є ЛЮДИНА В ОДЯЗІ, наприклад: (25) “*Parts of all the older trees are dead and decayed, crumbling into humus, which is why, together with the high annual humidity, they carry their huge sleeves of ferns and other plants” [13, p. 90];*

ШИПИ ДЕРЕВА Є РУКИ ЛЮДИНИ, наприклад: (26) “... trees do not even possess the ability to defend themselves when attacked; what arms they sometimes have, like thorns, are static...” [13, p. 77-78].

У своїй сукупності ці концептуальні метафори створюють інтерпретацію дерева як органічно близького людині: такої живої істоти, яка потребує спілкування (приклад (18)), яка є пов’язана з людиною найбільш значущим зв’язком – родинним (приклад (19)), якій притаманні характерні атрибути людини (зокрема, одяг – приклад (25)), яка має будову, подібну до будови людського тіла (приклад (26)), та яка осмислюється в культурі (зокрема, у міфах та казках) подібно до того, як осмислюється людина (приклади (21), (23)).

Дерева метафорично осмислюється як джерело життя за допомогою концептуальної метафори ДЕРЕВА (ЛІС) Є ЛОНО, ЩО ДАЄ ЖИТТЯ, наприклад: (27) “*Perhaps it is this passive, patient nature of their (trees’ – Л.Т.) system of self-preservation that has allowed man, despite his ancient fears of what they may harbour in terms of other creatures and the supernatural, to forgive them in one aspect, to see something that is also protective, maternal, even womb-like in their silent depths” [13, p. 78]. У цьому фрагменті Дж.Фаулзом не лише вербалізовано метафору ДЕРЕВА (ЛІС) Є ЛОНО, ЩО ДАЄ ЖИТТЯ, а й здійснено рефлексію над причинами, які уможливили появу такої метафори (*Perhaps it is this passive, patient nature of their system of self-preservation...*).*

Метафора ДЕРЕВА (ЛІС) Є ХУДОЖНІЙ ТВІР також має в тексті есе пояснення – есплікується та подібність, яку письменник вбачає між лісами та художніми творами: (28) “*This is the main reason I see trees, the wood, as the best analogue of prose fiction. All novels are*

also, in some way, exercises in attaining freedom – even when, at an extreme, they deny the possibility of its existence” [13, p. 79].

Концепт ДЕРЕВО є цариною джерела, тобто концептом, за допомогою якого осмислюється інший концепт, у таких метафорах:

ЛЮДИНА Є ДЕРЕВО, наприклад: (29) “He (the father – Т.Л.) had himself been severely pruned by history and family circumstance...” [13, p. 23];

СВІТОГЛЯД Є ГІЛКИ ДЕРЕВА, наприклад: (30) “I think of my father and, wily, of why I should for so many years have carried such a bad, unconsciously repressing mental image of Wistman’s Wood – some part or branch of him I had never managed to prune out” [13, p. 93];

ЗНАННЯ Є ПЛІД ДЕРЕВА, наприклад: (31) “Good philosophers prune the chaos of reality and train it into fixed shapes, thereby forcing it to yield valuable and delicious fruit – or at least in theory” [13, p. 24]; “And that is the bitter fruit from the tree of Uppsalan knowledge” [13, p. 31];

ІСТИНА Є ДЕРЕВО, наприклад: (32) “Of course such matters are a part of the truth; but they are no more the whole truth than that the tree we see above ground is the whole tree” [13, p. 36];

МИСТЕЦТВО І ПРИРОДА Є ГІЛКИ ОДНОГО ДЕРЕВА, наприклад: (33) “Art and nature are siblings, branches of the one tree ...” [13, p. 49]. Ця метафора пов’язана також із метафорою МИСТЕЦТВО І ПРИРОДА Є БРАТ І СЕСТРА: “Art and nature are siblings, branches of the one tree ...” [13, p. 49].

Функціонування концепту ДЕРЕВО і у якості царини мети, і у якості царини джерела свідчить про те, що концепт ДЕРЕВО є водночас і добре зрозумілим, і таким, котрий потребує (додаткового) осмислення, (ре)інтерпретації. Так, з одного боку, дерево є достатньо добре пізнаним людиною, смисл концепту ДЕРЕВО – прозорим, і саме тому він використовується у функції царини джерела. З другого боку, Дж.Фаулз розкриває потребу переосмислити дерево, сприйняти дерево по-новому і, відповідно, змінити смисл концепту ДЕРЕВО. Інтелектуальне підґрунтя, необхідне для такого виду діяльності з переосмислення концепту ДЕРЕВО, створюється за допомогою контекстів, у яких експліцитно розкривається метафорична природа певних уявлень про дерево, наприклад: (34) “*We still have this to learn: the inalienable otherness of each, human and non-human,*

which may seem the prison of each, but is at heart, in the deepest of those countless million metaphorical trees for which we cannot see the wood, both the justification and the redemption” [13, p. 94].

Проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**:

1) в есе Джона Фаулза “The Tree” невласне-наукове рефлектування над смислом концепту ДЕРЕВО має такі форми: експліцитне представлення складників цього концепту, котрі є різними у системі поглядів двох різних людей; аналіз джерел походження цих складників; рефлексія над самим процесом пізнання дерева людною; полемічно забарвлений заклик по-іншому сприймати та концептуалізувати дерева; експлікація процесу метафоричного осмислення дерева;

2) основними відмінностями між власне науковим концептуальним аналізом та невласне-науковим концептуальним аналізом, як він здійснений у белетризованому есе, є:

невласне-науковий концептуальний аналіз не передбачає обов’язкового експліцитного опису методики та термінів – для власне наукового концептуального аналізу такий методологічний та методичний опис є аксіомою;

предметом невласне-наукового концептуального аналізу є не всі складники певного концепту, а лише обрані складники – власне науковий концептуальний аналіз спрямований на виявлення вичерпного переліку складників ментальної одиниці, що досліджується;

концепт, над смислом якого здійснюється рефлексія, може в інших контекстах того ж тексту функціонувати як звичайний, а не метакогнітивний концепт – у власне наукових студіях концепт, обраний об’єктом аналізу, залишається виключно об’єктом аналізу.

Перспектива дослідження вбачається у продовженні вивчення можливостей, умов, факторів і результатів функціонування ментальних одиниць у якості метакогнітивних концептів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Jackendoff R. Foundations of Language. Brain, Meaning, Grammar and Evolution / Ray Jackendoff. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 477 p.* 2. *Шафи́ков С.Г.* Категории и концепты в лингвистике / Сагит Гайлиевич Шафи́ков. // Вопросы языкознания. – 2007. – № 2. – С. 3-34. 3. *Логический анализ языка. Культурные концепты / [сб. научн. тр. / отв. ред. Н.Д. Арутюнова]. – М. : Наука, 1991. – 204 с.* 4. *Bierwiazzonek B. A Cognitive Study of the Concept of LOVE in English / Bogusław Bierwiazzonek. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2002. – 228 p.* 5. *Кагановська О.М.* Текстові концепти художньої прози : (на

матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) : [монографія] / Олена Марківна Кагановська. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. – 292 с. 6. *Воркачев С.Г.* Счастье как лингвокультурный концепт : [монографія] / Сергей Григорьевич Воркачев. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2004. – 236 с. 7. *Стернин И.А.* Антология концептов / Иосиф Абрамович Стернин, Владимир Ильич Карасик. – М. : Гнозис, 2007. – 512 с. 8. *Жаботинская С.А.* Когнитивная лингвистика : принципы концептуального моделирования / Светлана Анатольевна Жаботинская // Лінгвістичні студії. – Вип. II. – Черкаси : Сіяч, 1997. – С. 3-11. 9. *Жаботинская С.А.* Концептуальный анализ : типы фреймов / Светлана Анатольевна Жаботинская // Вісник Черкаського державного університету ім. Богдана Хмельницького. – Серія. Філологічні науки. – Вип. 11. – Черкси, 1999. – С. 12-25. 10. *Жаботинская С.А.* Теория номинации : когнитивный ракурс / Светлана Анатольевна Жаботинская // Вестник МГУ. – Вып. 478. Лексика в разных типах дискурса. – 2003. – С. 145-164. 11. *Gombert J.É.* Metalinguistic Development / Jean Émile Gombert ; [translated from French by Harvester Wheatsheaf]. – Chicago : The University of Chicago Press, 1992 – 246 p. 12. *Слышкин Г.Г.* Лингвокультурные концепты и метаконцепты : дис. на соискание научн. степени д-ра филол. наук : 10.02.19 “Теория языка”/ Геннадий Геннадьевич Слышкин ; Гос. образоват. учреждение высшего профессионального образования «Волгоград. гос. педагог. ун-т» : Волгоград, 2004 – 323 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

13. Fowles J. *The Tree* / John Fowles – L. : Vintage, 2000. – 94 p.

МАГУШИНЕЦЬ І. І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЛАТИНСЬКА МОВА ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ В АФРИЦІ ТА НА ІБЕРІЙСЬКОМУ ПІВОСТРОВІ

В статті викладаються результати дослідження історичних та етнокультурних передумов, які стали основою для постання в латинській мові пізнього Середньовіччя півночі Африки та Іберійського півострова паростків, що з плином часу стали основою для формування іспанської мови. Вони розглядаються на всіх рівнях мови – фонетичному, лексичному та морфосинтаксичному.

Ключові слова: варварські нашествия, взаємовплив культур і мов, віршування, вестготське панування, латина пізнього Середньовіччя, розмовна та писемна мова, схоластична латина, соноризація, зникнення відмінків.

В статье излагаются результаты исследования исторических и этнокультурных предпосылок, которые явились основой для возникновения и становления в латинском языке позднего Средневековья севера Африки и Иберийского полуострова ростков, которые со временем стали основой для формирования испанского языка. Они рассматриваются на всех уровнях языка – фонетическом, лексическом и морфосинтаксическом.

Ключевые слова: варварские нашествия, взаимовлияние культур и языков, стихосложение, вестготское господство, латынь позднего Средневековья, разговорный и письменный язык, схоластическая латынь, соноризация, исчезновение падежей.

In the article are exposed the results of research of the historical and ethnocultural premises which became the base for the in the Northern Africa and Iberian peninsula of the sprouts which in